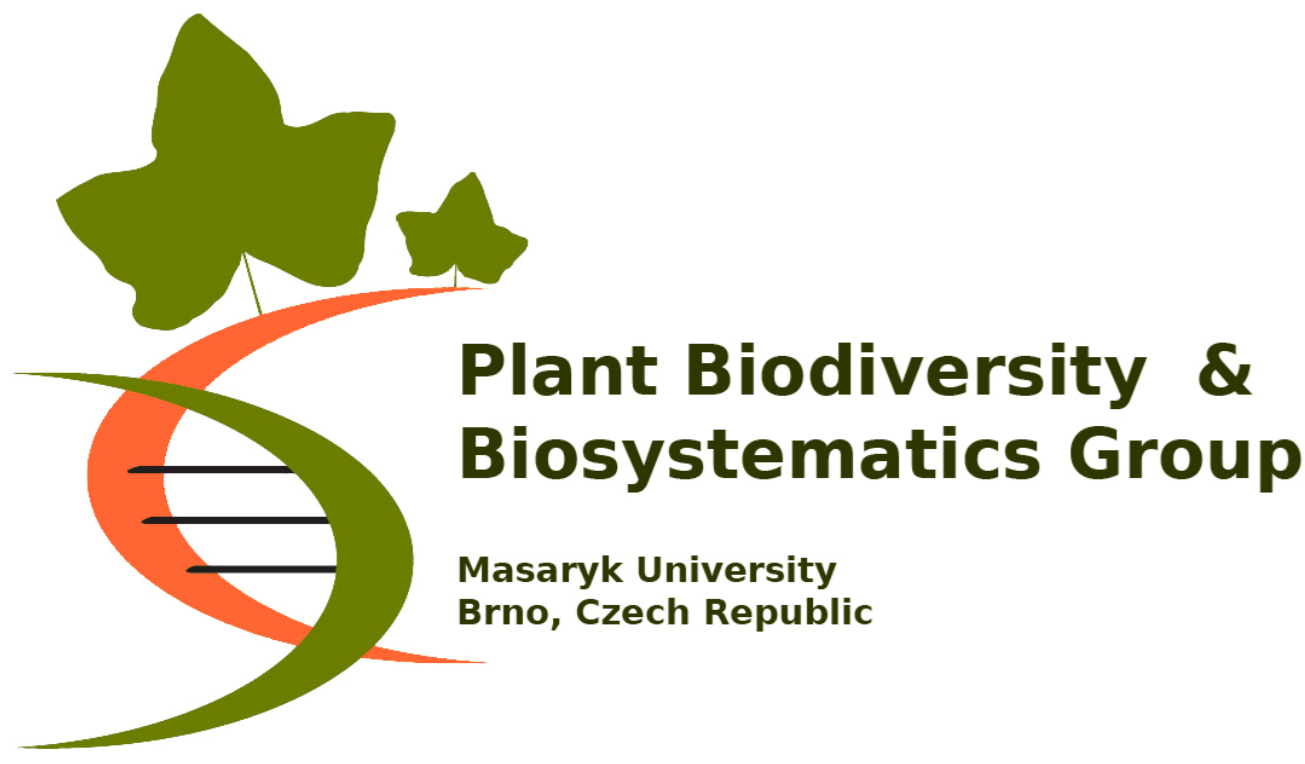

Velikost genomu, AT/GC genomový poměr a délka průduchů u ostřic

Ivana Hralová & Petr Bureš
Ústav botaniky a zoologie, Masarykova univerzita, Brno

Ostřice (*Carex*)

jsou jedním z druhově nejbohatších rodů vůbec, zahrnují okolo 2000 druhů, což je zhruba polovina všech druhů v čeledi *Cyperaceae*. Více jak sto let jsou ostřice zkoumány z morfologického a zejména karyologického hlediska a vyznačují se několika karyologickými zvláštnostmi s dalekosáhlými důsledky. Mají chromozomy postrádající centromeru, kinetochor je tedy rozprostřen po celé délce chromozomu (tzv. holocentrické chromozomy). Další neobvyklostí je mikrosporogeneze se 3 abortovanými a jediným zralým pylovým zrnem. S tím je spojený velmi častý výskyt fúzí a rozpadů chromozomů jakožto hlavního způsobu karyotypické evoluce rodu a na druhé straně nízká frekvence polyploidních událostí. Důsledkem je velká variabilita v počtu chromozomů mezi druhy i v rámci druhů, která může být jedním z motorů evoluce ostřic.

Rozsah hodnot, variabilita a potažmo evoluce velikosti genomu a AT/GC genomového poměru jsou naproti tomu téměř neznámé.

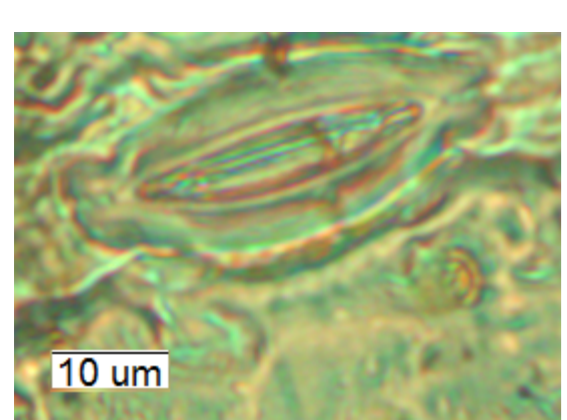
Materiál a metody

Rostliny byly sbírány v průběhu let 2006-2009 v terénu i z botanických zahrad, celkem 159 druhů. Velikost genomu a zastoupení AT bazí v DNA byly změřeny průtokovou cytometrií two-step metodou s barvami propidium jodid a DAPI, standardem bylo *Lycopersicon esculentum* cv. 'Stupické polní tyčkové rané'. Pro vyjádření ekologických nároků druhů jsme využili ve fytoecologii často používané Ellenbergovy indikační hodnoty (EIH), délky průduchů jsme změřili z lakových otisků epidermis. ITS sekvence použité pro tvorbu stromu pocházejí z databáze NCBI GenBank (105 ostřic a 2 outgroupové druhy), fylogenetický strom byl sestaven Bayesiánskou metodou algoritmem Monte-Carlo Markovových řetězců (viz prezentovaný strom, čísla pod větvemi označují míru spolehlivosti, tzv. posterior probabilities, vyznačeny jsou některé sekce morfologického systému). Získaný strom jsme využili k testování vztahů analýzou fylogenetických kontrastů a k sledování prevalence fylogenetického signálu studovaných znaků.

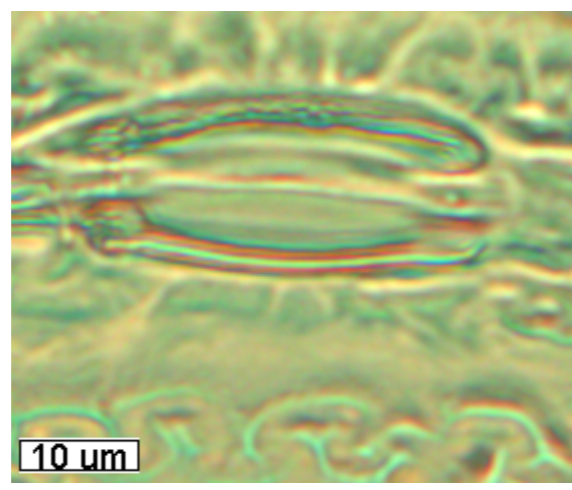
AT/GC genomový poměr

Obecně se soudí, že jednoděložné rostliny mají vysoký obsah GC bazí. Pro čeleď *Poaceae* toto naprosto platí, mají jedny z nejvyšších obsahů GC bazí u rostlin. Ostřice a celé *Cyperaceae*, ač jsou řazeny do stejného řádu *Poales*, se od trav liší jak menšími genomy, tak přítomností holokinetických chromozomů. Jak jsme zjistili, odlišují se i v obsahu GC bazí, který je nižší než u trav a tedy se více blíží obsahům běžným u dvouděložných rostlin.

Pro rozdíly v obsahu GC bazí mezi podrody a v rámci nižších taxonomických skupin platí to samé jako pro velikost genomu.

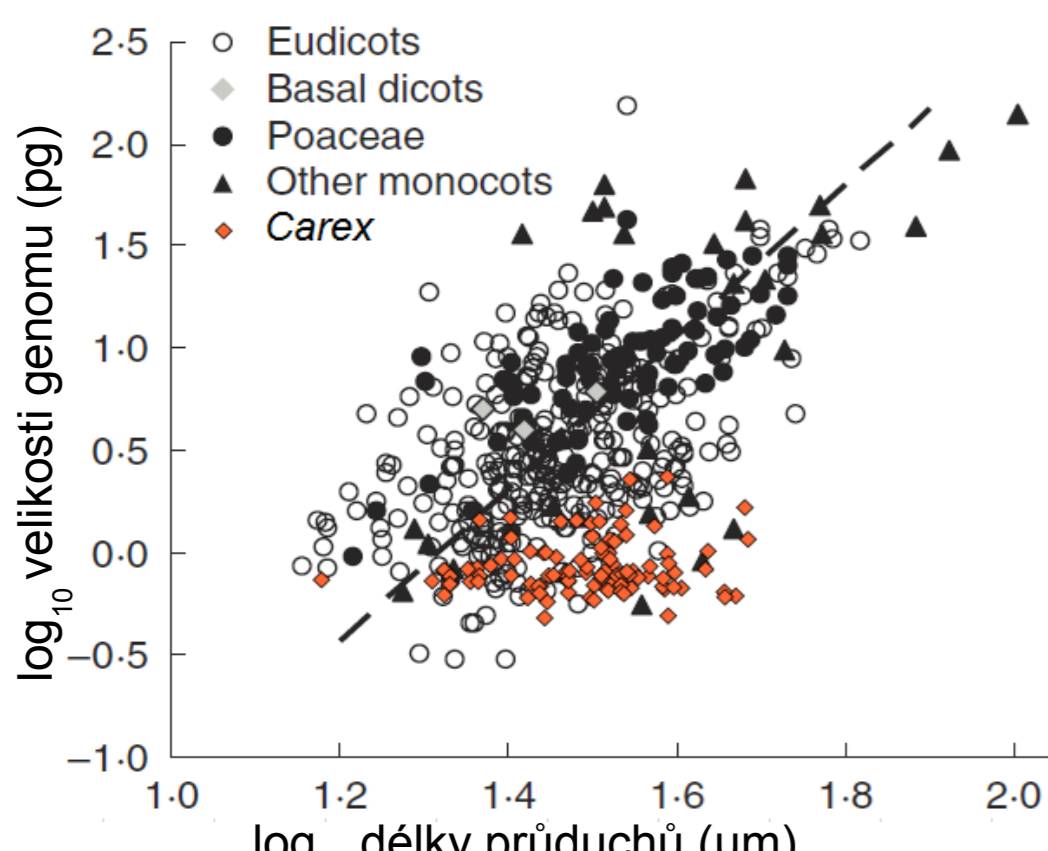
C. vaginata 0,74 pg

C. montana 0,34 pg

Délka průduchů

Silný vztah mezi velikostí genomu a délkou průduchů (nebo velikostí buněk) byl dokumentován několika nedávnými studiemi u vyšších rostlin a dalších skupin organismů (Beaulieu *et al.* 2008 a další). Existence tohoto vztahu napříč živými organismy je jedním ze stavebních kamenů nukleoskeletární teorie (Cavalier-Smith 2005), podle které sice není přímý příčinný vztah mezi velikostí genomu a velikostí buněk, ale jejich nepřímá provázanost je nevyhnutelná z důvodu cytoskeletární stavby a ekonomie provozu proteosyntetického aparátu buněk.

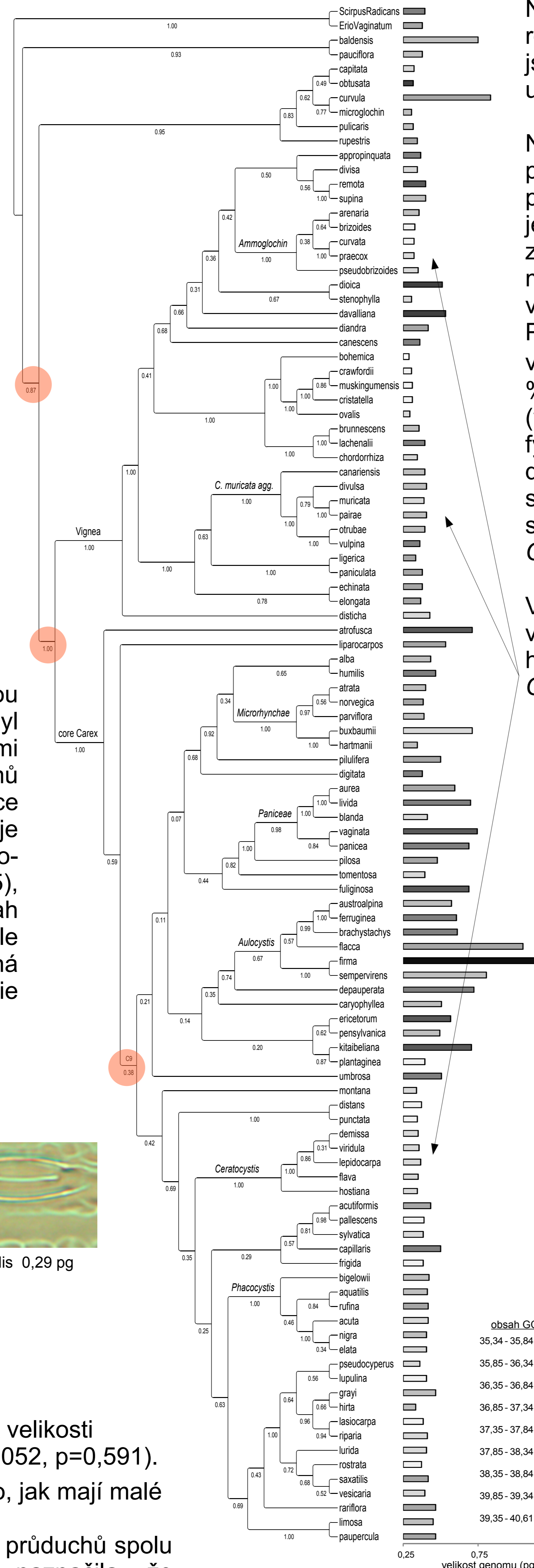

Obr. 2. Bodový graf délky průduchů a velikosti genomu u krytosemenných rostlin. Převzato z Hodgson *et al.* (2010) a upraveno.

Navzdory těmto očekáváním jsme závislost velikosti genomu a délky průduchů nenalezli ($R_{Sp}=0,052$, $p=0,591$).

Ostřice tedy mají příliš velké průduchy na to, jak mají malé genomy, a naopak (Obr. 2).

Absence fylogenetického signálu pro délku průduchů spolu s analýzami environmentálních faktorů naznačila, že velikost průduchů je podmíněna nejspíše komplexním vlivem prostředí.

Velikost genomu

Námi studované ostřice mají malé genomy, jsou při dolní hranici rozsahu hodnot krytosemenných rostlin. Nejmenší velikost genomu jsme našli u slanomilné *C. secalina* (0,24 pg), největší pak u italského poddruhu *C. flacca* subsp. *serrulata* (1,64 pg).

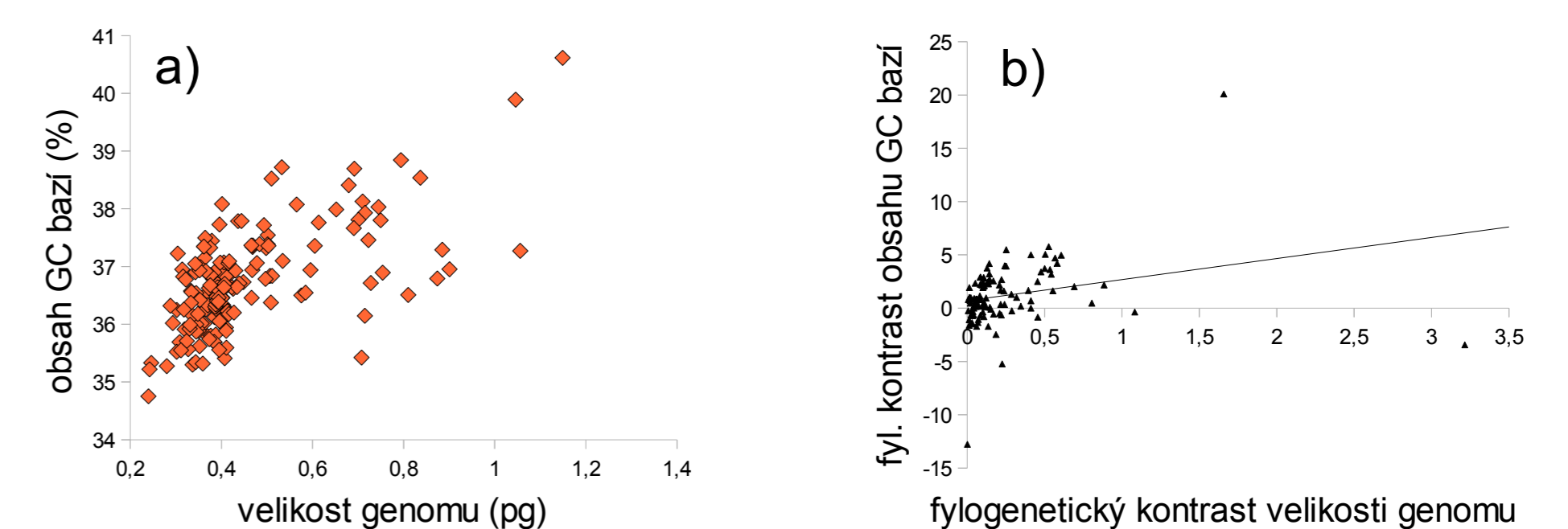
Nalezli jsme rozdíly ve velikosti genomu mezi podrodem *Vignea* a podrodem *Carex*. Podrod *Vignea*, stejnoklasé ostřice, je morfologicky poměrně homogenní, ve všech molekulárně-genetických studiích se jeví jako velmi dobře vylíčená skupina a je obecně považována za monofyletický. Podrod *Carex*, různoklasé ostřice, je naproti tomu mnohem diverzifikovanější, morfologicky variabilnější a jeho vymezení a monofyletičnost jsou zpochybňované a nejasné. Podobný obraz podává i velikost genomu – podrod *Vignea* je méně variabilní než podrod *Carex* ($CV_{subg. Carex} = 41\%$, $CV_{subg. Vignea} = 20.4\%$), což ilustruje namapování těchto hodnot na fylogenetický strom (viz vlevo). Červeně označené jsou uzly, které analýza fylogenetických kontrastů označila za ty, které nejvíce přispívají k dnešní variabilitě velikosti genomu. Jsou to uzly hluboko uvnitř stromu, které oddělují oba výše zmíněné podrody od bazálních skupin ostřic, oba podrody od sebe a dva velké klady uvnitř podrodu *Carex* vymezeného jako klad core *Carex*.

Velikost genomu má taxonomický význam i na nižších úrovních, v sekcích a příbuzenských skupinách, jejichž členové mívají obdobné hodnoty. To platí například pro *C. muricata* agg., *C. flava* agg. (sect. *Ceratocystis*), sect. *Ammoglochin* a další.

Vztah velikosti genomu a obsahu GC bazí

Tento vztah byl zkoumán v různých skupinách organismů s různými výsledky. Pro všechny krytosemenné rostliny nebyl žádný obecný trend nalezen, v měřítku čeledí či rodů byl tento vztah dokumentován několikrát.

U ostřic je tento vztah pozitivní ($R_{Sp}=0,588$, $p<0,005$), se zvětšujícím se genomem se v něm zvyšuje relativní zastoupení GC bazí, potvrzuje ho i analýza fylogenetických kontrastů (Obr. 1).

Obr. 1. a) Závislost obsahu GC bazí na velikosti genomu. b) Pozitivní vztah fylogenetických kontrastů velikosti genomu a obsahu GC bazí dokazuje existenci vztahu těchto znaků i bez vlivu možného zkreslení fylogenetickou příbuzností studovaných druhů. Regresní přímka ukazuje převládající trend.

Existence tohoto vztahu je vysvětlována různým vlivem jednotlivých bazí na ohebnost a zejména stabilitu molekuly DNA, která se zvyšuje s vyšším obsahem GC bazí. To by mohlo vést jak k preferenci vyššího obsahu GC ve větších genomech (potvrzeno, viz výše), tak k preferenci GC bohatých genomů v extrémně teplých podmínkách (termostabilní hypotéza, Eyre-Walker&Hurst 2001). Tuto hypotézu jsme testovali s využitím EIH pro teplotu a dospěli jsme k opačnému výsledku, tedy vyšší obsah GC bazí je u chladnomilnějších ostřic.

Shrnutí

1. Rod *Carex* má jedny z nejmenších rostlinných genomů s AT/GC genomovým poměrem srovnatelným s jinými rostlinami.

2. Velikost genomu je pozitivně korelovaná s obsahem GC bazí, což je v souladu s teoriemi vysvětlujícími selektivní výhody GC bohatých molekul DNA.

3. Ostřice mají průduchy delší, než by odpovídalo velikostem jejich genomů.